BODA JÓZSEF

FEJEZETEK A TITKOS INFORMÁCIÓGYŰJTÉS VÁLTOZÓ VILÁGÁBÓL

Mai dinamikusan változó világunkban biztosan állíthatjuk, hogy felértékelődött az információ jelentősége. Az információ, mint tudjuk hatalom! Megszerzéséért nap mint nap ádáz küzdelem folyik, és ahogyan az a legutóbbi amerikai lehallgatási botrány kapcsán kiderült, még a közös szövetségben lévő országok is folytatják egymás elleni tevékenységüket.

A híres kínai hadvezér Szun Ce „A hadviselés tudománya" című tizenhárom fejezetet magában foglaló műve utolsó részében ír részletesen az információk titokban történő megszerzéséről, a kémek alkalmazásáról: „*ami képessé teszi a bölcs uralkodót és a jó tábornokot arra, hogy lecsapjon és hódítson, és elérjen olyan dolgokat, ami túl van a hétköznapi emberek körén – az az előre való tájékozottság. Ezt az előretudást nem lehet a szellemektől nyerni, nem érhető el induktív módon a gyakorlati tapasztalatokból, sem pedig dedukciós számításokkal. Az ellenség elhelyezkedésének ismeretét csak más emberektől lehet megszerezni. Innen van a kémek alkalmazása, amelyeknek öt osztálya van: (1) helyi kémek; (2) belső kémek; (3) átfordított kémek; (4) halálra ítélt kémek; és (5) túlélő kémek. Amikor a kémeknek ez az öt típusa alkalmazásban van, senki sem tudja felfedni a titkos rendszert. Ezt nevezik a szálak isteni manipulálásának. Ez az uralkodói hatalom egyik legfontosabb része.*"[123]

1. Fogalmak

Tekintsük át az információk titkosan történő megszerzésének fogalmi magyarázatát, hogy megértsük, hogy ki, mit, hol, miért, hogyan tehet meg törvényesen ezzel kapcsolatban.

1.1. A titkos adatszerzés (TASZ)

Az ügyész és a nyomozó hatóság bírói engedély alapján az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak ismertetéséig az érintett tudta nélkül:

- magánlakásban történteket technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti,
- levelet, egyéb postai küldeményt, valamint telefonvezetéken, vagy más hírközlési rendszer útján továbbított közlés tartalmát megismerheti, és azt technikai eszközzel rögzítheti,
- a számítástechnikai rendszer útján továbbított és tárolt adatokat megismerheti és felhasználhatja.[124]

[123] Szun Ce. A hadviselés tudománya. Göncöl Kiadó. Budapest, 2004. 121-122. o.
[124] Rendészeti szószedet. Magyar Rendészettudományi Társaság. Budapest, 2008. 340 o.

1.2. A titkos információgyűjtés

Bűncselekmény elkövetésének megelőzésére, felderítésére, megszakítására, az elkövető kilétének megállapítására, elfogására, körözött személy felkutatására, tartózkodási helyének megállapítására, bizonyítékok megszerzésére, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme érdekében – a törvény keretei között – titokban végzett információgyűjtés.[125]

Az elektronikus hírközlő hálózaton és elektronikus hírközlő eszközökkel az elektronikus hírközlési tevékenység során, illetve azzal összefüggésben keletkezett, továbbított információk, adatok kiválasztása, kicsatolása, technikai eszközzel történő rögzítése és megismerése az arra külön törvényben felhatalmazott szervek által.[126]

A felsorolás természetesen korán sem teljes, hiszen a Hadtudományi Lexikonban, az Információs Hivatal honlapján, a Rendészeti Szószedetben, doktori disszertációkban és a szakértők által publikált cikkekben számos és jóval részletesebb magyarázatokat találhat az érdeklődő. A titkosság velejárója az itt nevesített eljárások, eszközök, módszerek használatának. A felhasználók ellenőrzése pedig fontos abból a szempontból, hogy betartják e az erre vonatkozó jogszabályi előírásokat. Nem beszélve arról, hogy számos, a tikos információgyűjtésre alkalmas eszköz ma már szabadon beszerezhető, megvásárolható és elsősorban nem a törvénytisztelő állampolgárok kívánják azokat használni.

2. Pillanatképek a titkos információgyűjtés történetéről hazai és nemzetközi vonatkozásban

Amikor ezzel a témával foglalkozunk, mindig felmerül az a kérdés, hogy mikor is kezdődött? Sokan azt állítják, hogy kémkedés a legrégebbi mesterség. Talán igaz, talán nem.

2.1. Az első írásos emlékek

Tényként kezelhető, hogy az első írásos emlékek a ninivei levéltárból előkerült ékírásos táblák, melyek szerint már II. Sarrukin asszír király idején Kr. e. 721-705 között, hat szintű hírszerző rendszer működött:

1. az Uralkodó,
2. a Trónörökös,
3. a Birodalom főhivatalnokai (például Palotahírnök),
4. a Palotahírnök helyettese,
5. tartományi helytartók, vazallus királyok, asszír rezidensek,
6. felderítők, hírszerzők, informátorok.[127]

Ebben a felderítőrendszerben mindenkinek jól elhatárolható feladatai voltak, de a jelentések felterjesztésének a rendjét úgy alakították ki, hogy a hatodik szinten elhelyezkedő felderítők, hírszerzők kivételével bárki jelenthetett közvetlenül az Uralkodónak is. Fontos

[125] A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 63. § (1) bek.
[126] Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 188.§. 105. pont
[127] Dezső Tamás: Asszír katonai hírszerzés Kr.e. 721-705. In. Tanulmányok Bollók János emlékére. Typotex Kiadó. Budapest, 2004. 323-326. o.

eleme volt a hírszerzők védelmének, hogy őket csak az ötödik szinten elhelyezkedők ismerhették.

2.2. Joseph Fouché a modern titkosrendőrség megteremtője

Amikor a titkos információgyűjtés történetéről beszélünk, nem mehetünk el egy olyan kiemelkedő képességű, bár kétes személyiség mellet, mint Joseph Fouché (1759-1820) francia rendőrminiszter. Joggal tartják őt a köpönyegforgatás nagymesterének és a „modern" titkosrendőrség megszervezőjének. Az 1789-ben kirobbant francia forradalom idején jakobinus nemzetgyűlési képviselő volt, majd a Direktórium, az Első Konzul, Napóleon császár és a restaurált Bourbon királyság alatt rendőrminiszterként működött. Kiszolgált mindenkit és kiépítette az Európát átszövő titkos (rendőri) hálózatát.

2.3. Deák Ferenc titkosrendőri megfigyelése

Hazai vonatkozásban a legérdekesebbek talán azok az írásos anyagok, titkosrendőri jelentések, amelyek a reformkori Magyarország országgyűlési képviselőről készültek. Lássuk mit írtak akkor Deák Ferencről: „*Az országgyűlésre 1833. május 1-jén újonnan érkező fiatal zalai követről, Deák Ferencről Sedlnitzkyék ekkor még semmit sem tudnak. Új ember ő, akit még követtársai sem ismernek. Személye azonban nem sokáig marad ismeretlen a legfelsőbb körök előtt sem. Metternich először 1834 áprilisa táján figyel fel rá. Az uralkodó jóváhagyásával parancsot ad a rendőrminiszternek, hogy embereivel őt is figyeltesse. „Ellenőrző jelentések" készültek róla is, „Deák jellemző magatartásáról" címmel. Ezeknek a rendőrségi jelentéseknek – azon kívül, hogy sok érdekes politikai és magántermészetű adatot tartalmaznak Deákról – van egy általános és egyúttal jellegzetes vonása. Deákot éppen körültekintő magatartása, a minden politikai előrelépést követő ellenlépés taktikus mérlegelése és az ezzel párosult elvi állhatatossága miatt tartják „veszedelmes" ellenzékinek a rendőrség emberei. Már a legelső jelentések is ki emelik „csendes" és „megfontolt" politikai modorát. A harmincas évek második feléből keltezettek pedig már „bámulatos ismeretei"-ről szólnak, mert Deák „mindent tud, ami a megyékben történik és minden szereplő egyéni jellemével tisztában van ... minden megyét úgy ismer, mint a sajátjáét.*"[128]

2.4. Az első Felderítő Szolgálati Utasítás

Az Osztrák-Magyar Monarchia idején a katonai felderítés és elhárítás, valamint a titkosrendőrség végezte a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos feladatokat. Az első szabályzat, a Felderítő Szolgálati Utasítás 1872-ben jelent meg. Az utasítás kiadásának céljaként az alábbiakat határozták meg: „*Jelen „Felderítő-szolgálati utasítás"-nak nemcsak az a célja, hogy általánosságban terjessze a felderítő-szolgálattal kapcsolatos ismereteket és előremozdítsa azok megértését, hanem az is, hogy biztosítsa ezen szolgálat lehető legegységesebb gyakorlását a császári és királyi hadseregben.*"[129]

A Monarchia katonai hírszerző és kémelhárító szolgálatánál teljesített szolgálatot egy nagyon tehetséges, fiatal tiszt, Pokorny Hermann. Kiváló nyelvérzékkel rendelkezett. A

[128] Sándor Pál: A titkosrendőrség Magyarországon a reformkor kezdetén. História, 1981/2 szám
[129] Felderítő Szolgálati Utasítás. Bécs, 1872. 2. o.

német mellet beszélte a bolgár, cseh, latin, lengyel, magyar, orosz nyelveket. Az első világháború frontjain rádió felderítő beosztásokban szolgált. Az általa kifejlesztett rádiólehallgató rendszert használták Monarchia-szerte. 1914. szeptember közepén fejtette meg először az orosz rejtjelkulcsot.[130] Az első világháború alatt 18 orosz rejtjelkulcsot fejtett meg és kb. 12000 rejtjeltáviratot dolgozott fel. 1918-ban felvette a magyar állampolgárságot és rövidebb, hosszabb megszakításokkal 1956-ig dolgozott. 1945. október. 1-jén nevezték ki nyugállományú vezérezredessé.

2.5. Az önálló magyar felderítő szervek

Horthy Miklós kormányzása idején az 1920-as évek elején alakult meg az önálló magyar hírszerzés és kezdődött meg a rendvédelmi szerveknél a titkos információgyűjtés. A trianoni békediktátum miatt Magyarországon nem működhetett vezérkar, ezért a katonai hírszerzés és elhárítás a Hadügyminisztérium VI. Főcsoportjának 2. osztályaként működött. A titkos információgyűjtés részletes szabályozására az 1930-ban kiadott szabályzatokban (Hírszerző szolgálat I. rész /Hírszerzés, nyilvántartás, propaganda, szabotázs, forradalmasítás/ és Hírszerző szolgálat II. rész /Utasítás a kémelhárító szolgálat ellátására/) került sor.

A rendvédelmi szervek közül a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség volt felhatalmazva a titkos információgyűjtésre.

2.6. Az állambiztonsági szervek és szerepük a rendszerváltásban

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára jóvoltából a legtöbb írásos információ a Kádár-korszakban folytatott titkos információgyűjtő tevékenységről áll rendelkezésre 1963-ban az MSZMP KB Politikai Bizottságának elvi jelentőségű határozata alapján létrehozták és gyakorlatilag egészen 1990 elejéig működtették az állambiztonság közvetlen pártirányítás alatt álló központosított szervét, a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökséget. A főcsoportfőnökség közvetlenül a belügyminiszterhez tartozott, irányítását a főcsoportfőnök (állambiztonsági miniszterhelyettes) végezte. Természetesen ezt az állam biztonsága szempontjából különösen fontos munkát nem lehetett csak a magyar szakemberekre bízni, ezért a szovjet tanácsadók „segítették" a hazai szolgálatot, az Állambiztonsági Bizottság (KGB) magyarországi kirendeltségén keresztül. Az együttműködés része volt a Moszkvában működő magyar BM Operatív Csoport és a magyar állambiztonsági vezetők Szovjetunión belüli továbbképzése.

A rendszerváltás időszaka titkosszolgálati botrányokkal volt tele. Volt állambiztonsági vezetők, mint Horváth József tollából jelentek meg könyvek, elsősorban önmaguk szerepének tisztázása érdekében („Tábornok vallomása" és „Tábornok vád alatt").[131] Elég csak megemlítenünk itt a Dunagate néven ismertté vált esetet, amelyet mint volt BM III/III. (belső elhárítás) Csoportfőnök részletesen megír. Lássuk mit állapított meg ezzel kapcsolatban a Katonai Főügyészség: „*Pallagi Ferenc r. vezérőrnagy, belügyminiszterhelyettes és dr. Horváth József r. vezérőrnagy csoportfőnök azt viszont tudta, hogy a III/III. Csoportfőnökség működése részben Alkotmány – és törvényellenessé vált. Ennek ellenére nem intézkedtek a végett, hogy ez a gyakorlat megszűnjék, mulasztásuk*

[130] Pokorny Hermann: Emlékeim. PETIT REAL Könyvkiadó Budapest, 2000. 67. o.
[131] Horváth József: A lehallgatástól a kihallgatásig. Budapest Holding Kiadó Kft. 1991. 5. o.

eredményeként a Belügyminisztérium egyik jelentős egységének működésével kapcsolatban a közvélemény bizalma olyannyira megrendült, hogy a csoportfőnökséget meg kellett szüntetni. Ezáltal mindketten elkövették a BTK 361. paragrafusa /1/ bekezdés szerint minősülő, a szolgálatra jelentős hátránnyal járó elöljárói intézkedés elmulasztásának bűntettét."

Mi is történt valójában? 1990. január 5-én az akkori ellenzéki pártok (Fidesz és az SZDSZ) közös sajtótájékoztatót tartottak, ahol nyilvánosságra hozták azokat az írásos és filmbizonyítékokat, amelyek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a BM III/III-as Csoportfőnöksége, rendszeresen gyűjtött anyagokat az akkor érvényben levő törvények szerint bűncselekménynek minősülő tevékenységgel. Az ellenzéki pártok a telefonvonalak lehallgatásával, a levéltitok megsértésével vádolták a Csoportfőnökséget, valamint azzal, hogy úgynevezett hálózat, vagyis beépített ügynökök jelentései útján gyűjtött információkat a politikai pártok és személyek tevékenységéről. A Fekete Doboz filmje szemléletesen mutatta be azokat a titkos felülbélyegzéssel ellátott iratokat, amelyek között még 1989. december végi is található volt. A botrány következménye az lett, hogy 1991. március 1-jével megszüntették a BM III. Főcsoportfőnökségét, a III. Csoportfőnökség által végzett munkát pedig törölték az újonnan megalakított négy nemzetbiztonsági szolgálat tevékenységi köréből. Ekkor hozták létre az Információs Hivatalt (IH), a Nemzetbiztonsági Hivatalt (NBH), a Katonai Biztonsági Hivatalt (KBH) és a Katonai Felderítő Hivatalt (KFH). Megszervezték a szolgálatok parlamenti és társadalmi ellenőrzésének, felügyeletének rendszerét. Nyílt jogszabályokban határozták meg a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatait. Az NBH például a nyilvánosság számára is hozzáférhető évkönyveket adott ki éves munkájáról.

2.7. A Határőrség titkos információgyűjtő tevékenysége

A következő esemény, amely alapjaiban változtatta meg a titkos információgyűjtés rendszerét a Magyar Köztársaság Határőrsége (Határőrség) megszűntetése volt. A magyar Határőrség Európában 1946–2007 között szinte egyedülálló szervezet volt, mivel a határőrizetet és -ellenőrzést Európa legtöbb államában a rendőrség vagy a csendőrség látta el. Magyarországon azonban önálló közigazgatási szervként 2006-ig az addig létező Belügyminisztérium alá tartozott, 2006-tól felszámolásáig pedig a Rendőrséggel és a Büntetés-végrehajtási Szervezettel együtt az Igazságügyi és Rendészeti Minisztériumnak volt alárendelve.

A testület 2008. január 1-jén beolvadt a Magyar Köztársaság Rendőrségébe (Rendőrség), szervezeti önállósága megszűnt, ingatlanvagyona, járművei, egyéb eszközei – mintegy 40 milliárd forint értékben – a Rendőrség részére átadásra kerültek. Titkos információgyűjtő tevékenységét a 2001. évi XXXIII. törvénnyel módosított, a határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény 2. § szerint a Határőrség határrendészeti feladatait a fenti törvény rendelkezései, valamint a rá vonatkozó más törvények és jogszabályok alapján hajtotta végre. Részletesen a törvény VI. fejezete szabályozta ezt a munkát. Sajnos, mint minden összevonásnak vannak nyertesei és vesztesei. A Határőrségnél egy nagyon jól megszervezett, felszerelt és irányított felderítő rendszer működött, felhasználva nyílt és titkos információgyűjtés valamennyi fajtáját, eszközét. Ezt a szervezetet teljesen megszüntették, részeit megtartotta a Rendőrség, egy része pedig átkerült a Vám- és Pénzügyőrséghez. Ennek negatív hatása napjainkban – amikor az illegális migrációval folytatunk szinte kilátástalannak tűnő küzdelmet – fokozottan érzékelhető.

3. A titkos információgyűjtés jogi szabályozásának hazai tapasztalatai

E részt annak a cáfolásával szeretném kezdeni, hogy a rendszerváltás előtt nem volt szabályozva a titkos információgyűjtő tevékenység. Ami valóban igaz, hogy ezek a szabályok nem voltak mindenki számára hozzáférhetőek. Az viszont bizton állíthatom saját tapasztalataim alapján, hogy sokkal nehezebb volt egy-egy titkos információgyűjtéssel kapcsolatos rendszabály engedélyeztetése mint napjainkban.

3.1. Tekintsük át melyek is voltak ezek a szabályzó a rendszerváltás előtt

- A belügyminiszter 535059/1946. BM. számú rendelete a magyar államrendőrség államvédelmi osztálya szervezetének, továbbá feladat- és ügykörének megállapítása tárgyában.
- A MINISZTERTANÁCS 3541/1956 (VIII. 22.) számú határozata az alkalmazható operatív eszközökről és módszerekről.
- A MINISZTERTANÁCS 6000/1975. számú határozata az állambiztonsági feladatokról.
- A MINISZTERTANÁCS ELNÖKHELYETTESÉNEK 1/1975. számú utasítása az állam biztonságának védelmében alkalmazható eszközökről és módszerekről.
- A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 26/1979. számú PARANCSA a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadásáról**.**

3.2. Átmeneti szabályozás és a nemzetbiztonsági törvény változásai

A rendszerváltás időszakában az Országgyűlés 1990. január 25-én fogadta el a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvényt, valamint a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendeletet. Ez utóbbi hatályba lépését követően két polgári (IH, NBH) és két katonai szolgálat (KBH, KFH) kezdte meg a működését.

A BM III/V. (operatív-technikai) Csoportfőnökséget a főcsoportfőnökség szintén operatív-technikai feladatokat ellátó önálló osztályaival együtt beleillesztették a BM III/II. (Kémelhárító) Csoportfőnökség jogutódjaként létrejött Nemzetbiztonsági Hivatal szervezetrendszerébe, Szakszolgálati és Technikai Igazgatóság néven.

Az első, már nem átmeneti szabályozást tartalmazó jogszabály a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény volt, amelyet 1995. december 19-én fogadott el az Országgyűlés. A jogszabály a Nemzetbiztonsági Hivatalról leválasztotta a titkos információgyűjtéshez technikai hátteret biztosító Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot (NBSZ), amelynek kormányzati irányítását – hasonlóan a polgári hírszerzéshez és elhárításhoz – 1996 és 2002, valamint 2007 és 2010 között tárca nélküli miniszter, 2002 és 2007 között a Miniszterelnöki Hivatalt vezető miniszter látta el. Főbb változások:

- 2010 nyarától – az Nbtv. módosítását követően – az AH és az NBSZ a Belügyminiszter, az IH pedig a KÜM irányítása alá került. A KFH és a KBH maradt a HM vezetése alatt.
- 2012. január 1-jével a két katonai szolgálatból megalakult a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ).

- 2012. szeptember 1-jével az Információs Hivatal a Miniszterelnökség irányítása alá került.
- A fideszes Kocsis Máté és Csampa Zsolt a nemzetbiztonsági ellenőrzés rendszerének változásáról szóló törvényjavaslatát 2013. május 21-én kormánypárti és jobbikos szavazatokkal fogadta el az Országgyűlés.

Az ellenőrzés a továbbiakban két részből áll. Először kérdőív alapján egy teljes körű adattári ellenőrzést hajtanak végre. Az új szabályok szerint a jövőben csak egyfajta, a jelenlegi legmagasabb biztonsági fokozatúnak, azaz a C típusúnak megfelelő kérdőív kitöltésével kezdődhet a nemzetbiztonsági átvilágítás. Ha nincs kockázat, ezután kiadják a jogviszony betöltéséhez szükséges hozzájárulást. Az eljárás határideje 45 napra rövidül. A nemzetbiztonsági ellenőrzést fő szabály szerint az Alkotmányvédelmi Hivatal végzi el, de bizonyos esetekben - például saját személyi állományának ellenőrzésekor - az Információs Hivatalnak, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnak és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnak is van ilyen feladata. Újdonság az átvilágítás második lépcsője, vagyis az, hogy a biztonsági feltételek bármikor vizsgálhatók, és kockázat esetén a korábban megadott hozzájárulás visszavonható.

Az Alkotmánybíróság (AB) azonban 2013. július 16-i határozatával felfüggesztette a törvény egyes rendelkezéseit. Az AB szerint a nemzetbiztonsági ellenőrzés szabályait módosító törvény alaptörvény-ellenes amiatt, ha valakit állandó nemzetbiztonsági megfigyelés alatt akarnak tartani.

4. A titkos információgyűjtés területén bekövetkezett legújabb szervezeti és technikai változások

A korlátozott terjedelem miatt nincs arra lehetőség, hogy a cikk elején említett ékírásos táblák megjelenésétől figyelemmel kísérhessük a bekövetkezett változásokat, ezért csak az elmúlt 10-15 év főbb eseményeinek vázlatos bemutatására vállalkoztam.

4.1. A titkos információgyűjtésre jogosult szervezetek ma Magyarországon

Hazánkban is számos változás, összevonás, fejlesztés történt az elmúlt két évtizedben. Az alábbi ábra a jelenlegi állapotot mutatja be.

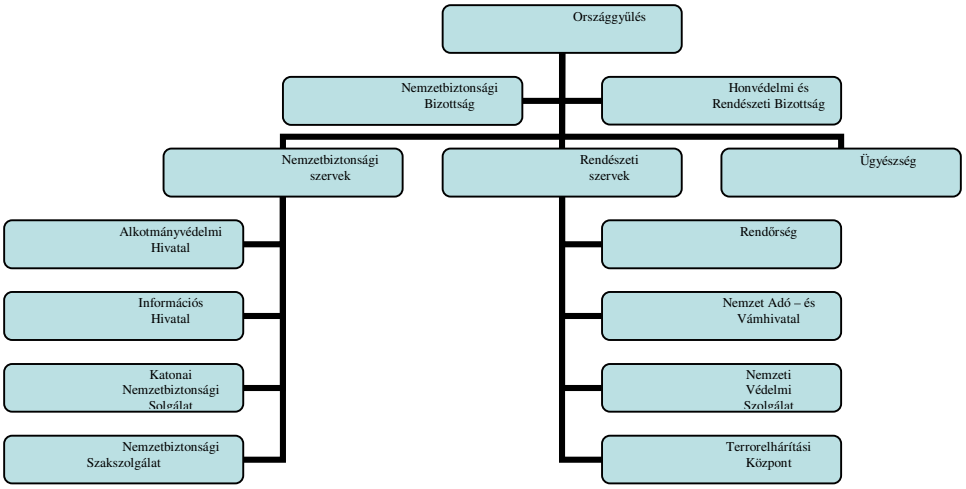

1. számú ábra: A titkos információgyűjtésre jogosult szervezetek és parlamenti ellenőrzésük ma hazánkban

4. 2. Változások a világban

A 2001. szeptember 11-i amerikai terrortámadás teljesen új alapokra helyezte a nemzetközi terrorizmus és szervezett bűnözés elleni küzdelmet. Érvényes ez a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos nemzetek közötti és az országon belül működő rendvédelmi (nemzetbiztonsági) szervek együttműködésére egyaránt.

Nem kerülhették el a változások az olyan nagy nemzetközi szervezeteket sem, mint az Észak–atlanti Szerződés Szervezete (NATO), vagy az Európai Unió (EU). A változások a kétpólusú világ szembenállásának megszűnésével már elkezdődtek. A NATO a nemzetközi békefenntartásban találta meg a Szövetség új feladatát. Az EU a folyamatos bővülés folytán új és új biztonsági kockázatokkal találja szemben magát.

Az információs technológia (IT) robbanásszerű fejlődése pedig egy új, eddig szinte ismeretlen világ biztonsági kihívásait vetíti előre. Ez pedig a kiberbiztonság, a kiberterrorizmus és -bűnözés.

Mindezen változások új helyzetet teremtettek mind a nemzetközi szervezetek, mind a nemzetállamok számára. Mindannyiunk elemi érdeke, hogy választ tudjunk adni ezen kihívásokra és garantálni tudjuk állampolgáraink biztonságát. Szövetségi és nemzeti szinten stratégiák és tervek készülnek, új szervezetek jönnek létre, új eszközök kerülnek rendszeresítésre a fenti veszélyek csökkentésére.

4.3. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete

Összhangban az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikkelyével a Washingtonban 1949. április 4-én aláírt Észak-atlanti Szerződés kollektív védelmi szövetséget hozott létre. Hazánk 1999. március 12-én vált a NATO teljes jogú tagjává. A Szövetség fő politikai döntéshozó szerve az Észak-atlanti Tanács. A Tanács elnöke a NATO Főtitkár. A döntések politikai megvalósítása a NATO brüsszeli civil központján keresztül

történik, a katonai célkitűzéseket pedig a Tanács felügyeletével a NATO Katonai Bizottsága valósítja meg.[132]

A NATO eredményes működéséhez elengedhetetlen egy jól szervezett hírszerzési és elhárítási rendszer. A Szövetség az elmúlt tíz évben folyamatosan korszerűsítette és bővítette hírszerzési szervezeteit és intenzív koordinációs rendszert hozott létre a tagállamok hírszerző és elhárító szerveivel. Az Észak-atlanti Tanács szintjén egy Hírszerző Irányító Testület, egy Polgári Hírszerzési Bizottság és egy Katonai Hírszerzési Bizottság működik. A Polgári Hírszerzési Bizottságban a tagállamok polgári nemzetbiztonsági szervei képviseltetik magukat.

A Főtitkárság Nemzetközi Törzsében és Katonai Törzsében is helyet kapott egy-egy hírszerző osztály, valamint a NATO-hoz delegált nemzeti összekötő törzsekben is dolgoznak hírszerző tisztek. A hírszerző osztályok szoros együttműködést alakítottak ki a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezetével (INTERPOL) és ez Európai Rendőri Hivatallal (EUROPOL).

A két stratégiai parancsnokság állományában (Szövetséges Műveleti Parancsnokság, Szövetséges Átalakítási Parancsnokság), az Összhaderőnemi Parancsnokságokon, a haderőnemi parancsnokságokon (haditengerészeti-, légi– és szárazföldi) és a különböző hadszíntér parancsnokságokon szintén hírszerző osztályok működnek.[133] A tagállamok katonai és polgári szolgálatainak tisztjei részére hírszerző és elhárító tanfolyamokat szerveznek a NATO németországi (Oberammergau) Iskoláján, és képzéseket a romániai (Nagyvárad) NATO Felderítő Kiválósági Központban.

4.4. Az Európai Unió (EU) hírszerző-információs rendszere

1995 óta folyik a vita az EU hírszerző rendszerének kialakításáról**.** A folyamat akkor gyorsult fel, amikor 2011-ben megalakult az Európai Külügyi Szolgálat. Az EU hírszerző szervezetének létrehozását az EU Biztonsági Stratégiájában foglaltak is időszerűvé tették. Nem beszélhetünk itt sem egy hagyományos értelemben vett hírszerző szolgálatról, hiszen az információk túlnyomó többségét a tagállamok nemzetbiztonsági szervei biztosítják.

[132] NATO Kézikönyv. HM Stratégiai Védelmi Hivatal és a NATO Információs és Sajtóiroda, 2001. 219. o.
[133] www.honvedelem.hu/cikk/22961 (letöltés ideje: 2013. 08. 13.)

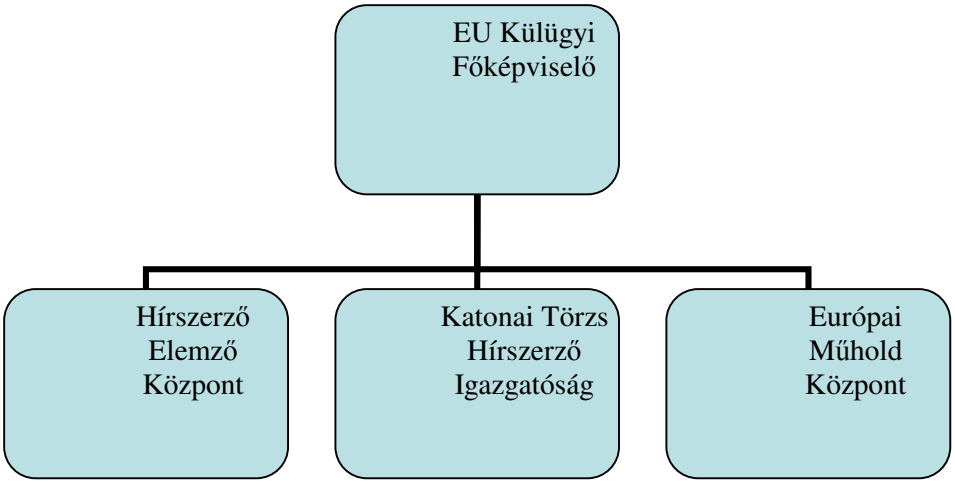

2. számú ábra: Az EU hírszerző közössége

Ezen kívül információkat kap a központ a többi EU-s szervezettől, úgy mint az Európai Rendőrségi Hivataltól (EUROPOL), az EU határkezelési ügynökségétől (Frontex), az EU által irányított válságkezelő missziók műveleti központjaitól és egyéb együttműködő szervezetektől, mint az ENSZ, az EBESZ, a NATO. Mint az a fenti információból kitűnik, az EU csak korlátozott hírszerző képességekkel (műholdas felderítés és nyílt információgyűjtés) rendelkezik.[134]

4.5. A magán titkosszolgálatok

A rendszerváltás után bekövetkezett szervezeti átalakítások magukkal hozták az úgynevezett „elbocsátott légió", a volt titkosszolgálati és bűnügyi operatív állományból megalakult, és általában a törvényesség határán működő magán titkosszolgálatok megjelenését.

Az elmúlt évek botrányai azt mutatják, hogy ezen magánbiztonsági szolgálatok egy része mindenféle kétes ügyet elvállal a profitszerzés érdekében. Ezek a cégek – kapcsolataikat felhasználva - az állami adatbázisokból is információkhoz juthatnak, hogy a megfigyeltekről zsarolásra használható adatokat gyűjtsenek. Mind gyakoribb, hogy a magán titkosszolgálatok állami, kormányzati alapfeladatokat is elvállalnak: például személyi biztosítást, informatikai rendszer védelmét látják el, természetesen piaci alapon. Sőt a nevesebb magyar magánhírszerzők és elhárítók – a Magyarországon működő multinacionális vállalatok megbízására – egyre gyakrabban már külföldön is dolgoznak.

Tudunk azonban külföldi példát is hozni, hiszen a legutóbb kipattant amerikai lehallgatási botrány is azt bizonyítja, hogy a magáncégek egyre nagyobb szerepet kapnak a nemzetbiztonsági, illetve a honvédelemi területen egyaránt. Az amerikai kormány esetében is az tapasztalható, hogy olyan feladatokat szervez ki, melyekre a hivatalos szerveknek nincs kapacitása vagy nem rendelkeznek megfelelő technológiával az elvégzéséhez. Ezáltal

[134] Lakatos Zsolt: Az Európai Unió hírszerzésének jelenlegi helyzete és kihívásai. Hadtudomány 2013/1-2. szám 20. o.

a magáncégek befolyása nőhet, mert az amerikai költségvetésre kiadási oldalról növekvő nyomás nehezedik. A kiszervezés pedig olcsó megoldásnak mutatkozik.

5. Képzés, oktatás a szolgálatoknál

A teljesség igénye nélkül szeretnék bepillantást adni az állambiztonsági és a későbbi nemzetbiztonsági szolgálatoknál folyó oktatásról és képzésről.

5.1. Az állambiztonsági szolgálatok képzési rendszere

Az 1945 utáni rendőrtisztképzés szerves részét képezte az államvédelmi képzés. Már 1950-től az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) önálló képzési rendszert működtetett. (Dzerzsinszkij Tiszti Iskola, katonai elhárító és felderítő tanfolyamok, továbbképzések) és ebben az évben kezdődött a titkosszolgálati vezetők Szovjetunióbeli képzése is.[135]1967-től működött a BM Tartalékos Tisztképző Iskola (24 hónap), ahol a BM szervek számára képezték a tiszti utánpótlást. 1970-1990 között az állambiztonsági szolgálatok számára a Rendőrtiszti Főiskola Állambiztonsági Tanszékén képezték szinte a teljes tiszti állományt a katonai hírszerzők kivételével. Részükre a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián létrehoztak egy speciális, úgynevezett „D" tagozatot.

A BM-hez tartozó állambiztonsági szervek tiszthelyettesi és később a zászlósi állomány képzése szaktanfolyamok formájában és a BM Kun Béla Zászlósképző Iskolán folyt.

5.2. Képzés és oktatás a nemzetbiztonsági szolgálatok részére

A rendszerváltás után a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen (ZMNE) Nemzetbiztonsági Szakcsoport (2005-2009), majd Nemzetbiztonsági Tanszék (2009-2012) alakult. Jelenleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen (NKE) a Nemzetbiztonsági Intézeten belül működik a Katonai és Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék. Bűnügyi szolgálati ismereteket (bűnügyi hírszerzést és titkos információgyűjtést) oktatnak még az NKE Rendészettudományi Karának (RTK) Bűnügyi és Gazdaságvédelmi Tanszékén.

Ugyanakkor megjelentek a nemzetbiztonsági képzések a polgári egyetemeken és főiskolákon is. A Zsigmond Király Főiskolán (ZSKF) nemzetbiztonság és biztonságpolitika szakirány működik. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen gazdasági, üzleti, információ-(hír)szerzést oktatnak, a Budapesti Corvinus Egyetemen pedig nemzetbiztonsági ismeretek, diplomácia és hírszerzés témáiban lehet ismereteket szerezni.

6. A jelen és jövő kihívásai

Napjainkban a sajtó a hazai és külföldi nemzetbiztonsági szolgálatokat övező botrányoktól hangos. Nem mentes ettől a politika és az Országgyűlés sem. Sajnos ezek a hírek általában nem a nemzeti értékek és érdekek védelmezőjeként mutatják be ezeket a szervezeteket, éppen ellenkezőleg, azt kívánják bizonyítani, hogy törvénytelen lehallgatásokat, megfigyeléseket és adatgyűjtéseket végeznek. Több okból is káros hatást

[135] Jobst Ágnes: A titkosszolgálatok tudománya az oktatás és a tananyagok tükrében – 1945 után. In. Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából 1785-2011. NBSZ, Budapest, 2012. 421. o.

váltanak ki ezek a médiaszenzációk. Egyrészt félrevezetik a felületes és sokszor egyáltalán nem hiteles információkkal a közvéleményt a szolgálatok munkájával kapcsolatban. Másrészt károsan befolyásolják az állampolgárok véleményét a szolgálatok titkos információgyűjtő tevékenységével kapcsolatban. Képzeljük el, hogy ilyen médiakampányok után ki akar majd a szolgálatoknál dolgozni, vagy hogyan fognak a szolgálatok együttműködő állampolgárokat, bizalmas kapcsolatokat találni?

„*Amitől tényleg lehet félni. A rendőrökkel szemben az NBSZ-esekről minden forrásom nagy tisztelettel beszélt. Egybehangzó véleményük szerint felkészült szakemberek, akik nemcsak az eszközöket kezelik jól, de azzal is tisztában vannak, hogy milyen információt mire használhatnak. És meg is tudják szerezni, amit akarnak. Ez az internetes adatforgalomra is igaz. A legegyszerűbb a gép feletti ellenőrzés átvétele, még a telefonlehallgatásnál is egyszerűbb. De ez is engedélyköteles. És ahogy a lehallgatásnál, úgy itt is igaz, hogy a megszerzett adatokat ki is kell értékelni, ami megint csak munkaerő-igényes feladat. Minden jel szerint attól nem kell tartani, hogy a magyar titkosszolgálat tömegesen figyelné meg az állampolgárokat – de képes bárkit, bármikor megfigyelni.*”[136]

Továbbra is téma az állambiztonsági múlt is. Schiffer András kérdezi az Országgyűlés elnökét, 2013. május. 20-án:

„Tisztelt Elnök Úr! Magyarország Alaptörvénye 7. cikk (2) bekezdése, az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény 42. § (8) bekezdése és az egyes házszabályi rendelkezésekről szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat 91. § (1) bekezdése alapján „Mikor lesz végre az állambiztonsági múlt azok számára is átlátható, akiknek nincsen saját felhasználású listájuk?” címmel írásbeli választ igénylő kérdést kívánok benyújtani dr. Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter úrnak. Kérdezem mindezért a Tisztelt Miniszter Urat, hogy:

a) honnan tudja kik az egykori III/III-as ügynökök,

b) milyen listákból és milyen szempontrendszer alapján szemezget a nyugdíjpótlékok kapcsán a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium,

c) miért pont a III/III-as ügynökök nyugdíjpótlékát vonják meg; mi lesz a hajdani III-as főcsoportfőnökség további spionjai, az egyéb hivatásos alkalmazottak, hálózati személyek, illetve az érintett pártállami hatalomgyakorlók nyugdíjpótlékával,

d) rendelkezik-e a jogalkotásért felelős tárca arra vonatkozó listával, hogy 2010 óta hány ígéretet tett és hány önmagának szabott határidőt lépett túl a kormányzat az ügynökakták nyilvánosságával és az úgynevezett Nemzeti Emlékezet Bizottságával kapcsolatban, valamint

e) meddig lesznek még a diktatúra titkai a demokrácia titkai; mikor lesz végre az állambiztonsági múlt azok számára is átlátható, akiknek nincsen saját felhasználású listájuk; támogatja-e az állambiztonsági múlt feltárására vonatkozó harmadik LMP-s törvényjavaslat parlamenti megtárgyalását?”

6.1. A kiber biztonság

A XXI. század legnagyobb kihívását a kibertér jelenti. Ezen kihívásra keresik a választ a nemzetközi szervezetek és a nemzetállamok egyaránt. Elsőként az Európai Unió reagált és 2013. február 8-án kiberbiztonsági tervet jelentett be a nyílt internet, valamint az online szabadság és a lehetőségek védelmére. Az Európai Bizottság (EB) – a hálózat- és

[136] Idézet a http://444.hu internetes oldalról (letöltve 2013. 08. 13.)

információbiztonságra vonatkozó bizottsági irányelvjavaslattal egyetemben – egy korábbi ígéretét teljesítve közzétette az Európai Unió (EU) kiberbiztonsági stratégiáját.[137]

A NATO tagállamok elkészítették a kiberháború kézikönyvét. 2008. május 14-én alapították meg Észtország fővárosában, Tallinban a NATO Kibervédelmi Kiválósági Központját. A Központ célja, hogy a NATO-tagállamok és partnereik kibervédelmi kapacitásait erősítse a tapasztalatcsere, oktatás és kutatás-fejlesztés eszközeivel. A Központ összegyűjti, értékeli, elemzi és a tagállamok szakirányú szerveivel megosztja mindazt a nemzetközi tapasztalatot és tudást, ami a XXI. század kiberbiztonságának védelméhez, biztonságának garantálásához szükséges.

„Elkészült az úgynevezett tallini jegyzőkönyv, a NATO kérésére nemzetközi szakértők által összeállított ajánlás arról, hogy a haditechnika fejlődésével előálló új helyzet, a kiberhadviselés milyen nemzetközi jogi elvek szerint legyen szabályozva. A dokumentum nyilvános, a több mint 300 oldalas eredetit itt lehet elolvasni. Írói között jogi szakértők 20 fős csapata, a Vöröskereszt és az amerikai US Cyber Command központ kiberháborús specialistái is ott voltak.

A tallini útmutató által lefektetett legfontosabb szabályok ugyanabba az irányba mutatnak, mint a genfi és hágai egyezmények a háború törvényeiről, és a civileket próbálják óvni. Kimondják például hogy kibertámadást nem szabad kórházak, vízi- és nukleáris erőművek ellen intézni." [138]

Hazánkban is felismerte mind a politika, mind a szakma, hogy milyen fontos nemzetbiztonsági érdek az, hogy időben felkészüljünk a kibertérből érkező fenyegetésekre. 2013. március 21-én a Magyar Közlönyben megjelent határozat rögzíti, hogy a kormány elfogadja Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiáját és felhívja a Miniszterelnökséget vezető államtitkárt: június 30-ig tegye meg a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács kialakításához szükséges intézkedéseket.

Nézzük meg egy példán keresztül hogy melyek is lehetnek azok a veszélyek amelyekkel szembe kell néznünk.

„*Amerikai hadiipari titkokat loptak el kínai hekkerek.*[139] *Kínai hekkerek fértek hozzá a legérzékenyebb és legfejlettebb technikát képviselő amerikai fegyverrendszerek terveihez - közölte a Washington Post egy, a Pentagon számára elkészített jelentésre és washingtoni kormányzati forrásokra hivatkozva. A több, mint kéttucatnyi fegyverrendszer között, amelyek terveihez a kínaiak hozzáfértek, vannak olyanok, amelyek kulcsfontosságúak az amerikai rakétavédelem, légierő és haditengerészet fejlesztése szempontjából.*"

6.2. A vezetőváltások és az állomány

Egy-egy nemzetbiztonsági szolgálat életében a vezetőváltás is komoly változásokat, stratégiai irányváltást, szervezeti technikai változásokat jelenthet. A 2013-as év jellemzője, hogy a világ nagy szolgálatainál vezetőváltás folyik. Új vezető került az amerikai Központi Hírszerző Ügynökség (John O. Brennan) és a Szövetségi Nyomozóhivatal élére (James Comey). Az elmúlt év során szinte valamennyi környező országban vezetőváltások történtek a nemzetbiztonsági szolgálatok élén.

2013. június 24-i hír, hogy ezrek tüntettek péntek este Bulgáriában amiatt, hogy a parlament aznapi jóváhagyásával a bolgár nemzetbiztonsági ügynökség élére került Deljan

[137] eeas.europa.eu › EUROPA › EEAS › KÜLPOLITIKA. (Letöltve: 2013. 08. 12.)
[138] http://index.hu (Letöltve: 2013. 03. 22.)
[139] http://index.hu (Letöltve: 2013. 05. 28.)

Peevszki médiamogul. A lenti idézet értelmét és jelentőségét azt hiszem, nem kell magyaráznom. Azóta győzött a józan ész és visszavonták a kinevezést.

„Maffia!"; „Mondjon le!" Kiabálták a tüntetők a kormány épülete előtt Szófiában, és hasonló megmozdulás volt Várnában is. A tüntetők azt követelték, hogy a szocialisták és a török kisebbség érdekeit képviselő párt támogatását élvező kormány vonja vissza az új biztonsági főnök kinevezését. Emlegették a kormány és az oligarchák összefonódását is, illetve előrehozott választások kiírását sürgették.[140]

Szeretném továbbá az érdeklődő olvasó figyelmét rá irányítani egy másik új jelenségre: „*Lázadás az orosz titkosszolgálatnál*: *Nem vették fel a munkát az orosz Szövetségi Biztonsági Szolgálat (FSZB) egyik osztályának munkatársai, tiltakozásul a csecsen elnök testőrsége tagjainak szabadon bocsátása ellen - közölte hétfőn a Novaja Gazeta című orosz lap. Az ellenzéki újsághoz az FSZB központi apparátusának tisztjei fordultak, és bejelentették, hogy az osztályukon dolgozók csaknem teljes létszámban megtagadják a munkát, mivel egy hete kiengedték a vizsgálati fogságból azokat a csecsen belügyeseket, akiket korábban egy 2011-ben elkövetett emberrablás, zsarolás és kínzás miatt vettek őrizetbe. A lap közlése szerint az orosz titkosszolgálat munkatársai készek arra is, hogy távozzanak az FSZB állományából."* [141]

Azt hiszem ez az idézet sem szorul részletes magyarázatra. Azt viszont látni kell a fenti példákból, hogy a XXI. században a média jelentősége minden területen, így a nemzetbiztonsági szférában is meghatározó szereppel bír.

7. Összegzés

Konklúzióként álljon itt annyi, hogy a terjedelmi korlátok miatt nagyon sok érdekes területről nem esett szó. Kimaradt a cikkből a változások részletes történeti hátterének a bemutatása, hiányzik az állambiztonsági és nemzetbiztonsági szervek tudományos munkájának bemutatása, a szakértői és kutatói területeken végrehajtott és folyamatban lévő fejlesztések. Csak vázlatosan tudtam bemutatni a szolgálatok képzésének és az oktatásnak a történetét, jelenét. Nem részleteztem a folyamatban lévő és a tervezett technikai fejlesztéseket, és a rádióforgalom ellenőrzéssel kapcsolatos XXI. századi kihívásokat. Bár a kibervédelmet érintettem, nem tettem említést az NBSZ-nél 2013. július 1-jétől működő Kormányzati Eseménykezelő Központ feladatáról, mint új kihívásról.

A tanulmányból talán látható és érzékelhető, hogy milyen összetett, bonyolult és mind emberileg, mind politikailag milyen érzékeny terület a nemzetbiztonsági szolgálatok által végzett tevékenység.

[140] hvg.hu/címke (Letöltve: 2013. 06. 24.)
[141] http://www.nol.hu (Letöltve: 2013. 03. 25.)